

Kort op 200 beats per minute. De jeugdcultuur van gabbers

Stijn Verhagen, Frits van Wel, Tom ter Bogt & Belinda Hibbel

Stijn Verhagen is AIO bij de capaciteitsgroep Culturen en Media van de Universiteit Utrecht.

Frits van Wel is docent/onderzoeker bij de capaciteitsgroep Culturen en Media van de Universiteit Utrecht.

Tom ter Bogt is toegevoegd docent bij de capaciteitsgroep Kinder- en Jeugdstudies van de Universiteit Utrecht.

Belinda Hibbel is toegevoegd docent bij de capaciteitsgroep Algemene Pedagogiek en Orthopedagogiek van de Universiteit Utrecht.

Correspondentieadres: Postbus 80140, 3508 TC Utrecht.

'Gabberhouse is the hardest, fastest, most terrifying,
most apocalyptic dance music in the civilised world.'

(The Europe Issue, mei 1993, 85)

Inleiding

Begin jaren negentig ontwikkelde zich in Nederland een nieuwe jeugdcultuur van gabbers. In de media werden deze gabbers, liefhebbers van snoeiharde, monotone muziek, die 'gaan op speed en peppers' (Algemeen Dagblad, 23-11-1995) om 'de snelle ritmes te kunnen bijhouden' (NRC Handelsblad, 05-01-1996), afgeschilderd als 'uneducated, inarticulate, violent, racist, homophobic and sexist' (The Europe Issue, 1993, p. 85). Ondanks de stroom van negatieve berichtgevingen in de media groeide hun favoriete 'duivelse' muziek - gabberhouse - uit tot de meeste populaire muziekstroming onder Nederlandse adolescenten in 1997 (Inter/View, 1997).

In dit artikel doen we verslag van een onderzoek onder scholieren naar deze meest spraakmakende Nederlandse jeugdcultuur van het afgelopen decennium, die aanvankelijk vooral onder arbeidersjongeren populariteit genoot. Het onderzoek vond plaats in het voorjaar van 1998, toen het fenomeen 'gabber', achteraf gezien, net over zijn hoogtepunt heen was. Voordat we dit onderzoek en onze vraagstelling introduceren schetsen we de opkomst van deze jeugdcultuur.

Opkomst van de gabbercultuur in Nederland

De wortels van de gabberhouse, ook wel *hardcore* genoemd, gaan terug tot het begin van de jaren tachtig, de tijd waarin ook de zogenoemde Chicago-house groot werd. In homoclub The Warehouse, Chicago, mixte Frankie Knuckles met behulp van een *sampler* naadloos stukken Philadelphiasoul en discosongs met moderne Europese synthesizermuziek zoals van het Duitse Kraftwerk. Een verfrissend geluid vond men, na het failliet van het discotijdperk. De beats die Knuckles en andere *dj's* aan hun apparatuur deden ontstijgen, gaven de muziek een opzwevend karakter. De bezoekers raakten erdoor in trance, wat extra versterkt werd door speciale geluids- en lichteffecten.

Dit maakte de muziek zó dansbaar, dat het de bezoekers in andere clubs deed vragen om 'the sound they play down the House' (Vercaigne, 1996). De term house was geboren.

Onafhankelijk van deze ontwikkelingen was er in Detroit al een stroming ontstaan die luisterde naar de naam *techno*. Hoewel Detroit als thuisbasis van het Motown-label bekend stond als *Soul-City*, was de *techno*-stroming in veel opzichten de tegenpool van soul. Het was zeer futuristisch, hard, instrumentaal en ook weer geïnspireerd door de *elektro* van Kraftwerk en New Order (Cosgrove, 1998). De nadruk lag meer op de *bass* dan op de melodie, wat een abstract en minimalistisch effect gaf.

Discotheken in Ibiza pikten in 1986 als eerste in Europa de nieuwe geluiden op, waarna enkele Londense *dj*'s de sound succesvol in hun thuisland en op het vasteland introduceerden. In België, bijvoorbeeld, ontwikkelde zich de mechanische en dreigende *New Beat* stroming, die vooral tussen 1986 en 1988 populair was.

In dat laatste jaar werd house bij het grote publiek bekend en werd de zomer ervan tot *Summer of Love* gedoopt - een verwijzing naar de psychedelische zomer van 1967, het hoogtepunt van het *love, peace* en *musictijdperk*. In Nederland werden in Amsterdam de eerste party's georganiseerd, in leegstaande fabriekshallen, zwembaden of havenloodsen. Ook de clubs draaiden voortaan house en de sfeer was er overwegend vriendelijk.

Toen als voetbalsupporters en hooligans beschouwde jongeren house ontdekten als een ideale manier om helemaal door het lint te gaan, kreeg de scene, althans in de ogen van de oorspronkelijke house-generatie, een ander karakter. Zo zou het nieuwe publiek minder oog voor creativiteit hebben, een andere moraal en een ruigere muzieksmaak ('na de wedstrijd even wat spanning opbouwen, even slopen, wat vechten (...) en dan (...) naar een housefeest' (NRC Handelsblad, 29-06-1991)). Een *dj* herinnert zich het moment waarop hij zich realiseerde dat de house *nation* uit elkaar begon te vallen: 'steeds kwamen er van die bezwete figuren met wilde blik op de *dj*-ruimte afgestapt. En altijd met dezelfde eis: harder! sneller! harder! sneller!' (de Volkskrant, 26-6-1998).

Geweerd uit de clubs, waar ze toch al niet kregen wat ze wilden, gingen deze jongeren (die pas een aantal jaren later gabbers genoemd werden) vanaf 1989 naar hun eigen feesten. Daar was geen melodieuze *mellow* house hoorbaar, maar snoeiharde, monotone klanken op een strakke en sobere vierkwartsmaat. Vanwege deze kernachtige harde beat wordt *gabberhouse* wel als afstammeling van de *techno* en - meer direct - *New Beat* bestempeld. In Nederland ligt de bakermat van deze 'stoerdere' party's in de havenstad Rotterdam. Dat is niet toevallig, aangezien gabber uitdrukking geeft aan het aloude cliché van artistieke, extravagante Amsterdammers tegenover hard werkende Rotterdamse arbeiders. De house voor het volk was dan ook vooral bij *working class*-jongeren populair; bij jeugd die zich afzette tegen de arrogante en hooghartige houding van de Amsterdamse scene (Ter Bogt, 1997).

Vanaf 1992 is er veel veranderd. Niet alleen is de term house gedegradeerd tot een verzamelnaam voor een scala aan substromingen, elk met eigen feesten en muziek, ook binnen de gabberstroming zelf hebben zich grote veranderingen voorgedaan. Zo zijn er tal van harde en hardere substijlen ontstaan, zoals *oldschool*, *hardcore*, *happy hardcore*, *newstyle* en *terror*. Vond men de allereerste

gabberplaten met honderdtwintig beats per minute (bpm) onwaarschijnlijk snel, vergeleken met de *terror*stijl van minimaal 220 bpm lijkt het slowmotion. Net als de snelheid van de muziek, nam ook het aantal gabberhouseliefhebbers toe. In 1997 zwaaide deze muziek zelfs de scepter over de top 40.

Het belangrijkste verschil met de periode vóór 1992 is dat de *hardcore* liefhebbers zich na die tijd meer en meer manifesteerden als jeugdcultuur: als 'gabbers' die zich met elkaar verbonden voelden door een specifiek geheel van opvattingen, smaken, stijlelementen en gedragingen. Terzijde gestaan door hun voornaamste bindmiddel, gabberhouse, ontstond er een eigen stijl, een unieke ordening van kleding, haardracht, houding en jargon. Zo schrijft de standaard*addresscode* tijdens de hoogtijdagen van gabber een Australian trainingspak of -jack voor, een (Chipie) spijkerbroek en Nike Air Max. Ook een rond, donker zonnebrilletje, tatoeages en kettinkjes met een letter, naam of bij de zogenoemde *Aussie* horende kangoeroe gingen hiervan deel uitmaken.

Sommige gabbers hebben een *blockhead*, een kapsel dat zo geschoren is dat het lijkt alsof er aan de bovenkant een heggenschaar overheen is gehaald. Maar het meest kenmerkend is de (half)kale kop. De meisjes, die in de minderheid zijn, dragen over het algemeen dezelfde soort kleding. Onder hun trainingsjas dragen zij vaak een topje of bustier; hun haar is meestal opgeschoren en in een paardenstaart. Echter, dit soort kenmerken veranderen in de loop der jaren van karakter. Zo verdwijnen in 1998 de kale koppen langzaam uit het straatbeeld.

Verder spelen drugs een belangrijke rol op de feesten en danst bijna iedereen op dezelfde manier. Dat gebeurt zelden lang achter elkaar, omdat dat door het hoge tempo niet is vol te houden. Dit dansen wordt *hakkûh* genoemd, in navolging van de Haagse *dj* Darkraver die altijd met zijn schuimrubberen hamer op party's optrad. Het bestaat uit korte, snelle bewegingen, waarbij de benen steeds naar voren geschopt worden.

Het begrip homologie (Clarke et al., 1976), waarbij wordt uitgegaan van het idee dat de uiterlijke verschijning van jongeren iets zegt over hun attitudes, kan inzicht verschaffen in de vraag waarom gabbers eruitzien zoals ze eruitzien. Zo correspondeert de voorliefde voor*hardcore* muziek en de drang om door het lint te gaan, om 'hard te gaan', met de agressieve uitstraling, de provocerende kale kop en de angstaanjagende uniformiteit. De hardheid van binnen is homoloog met de hardheid van het uiterlijk. Evenzo heeft de praktische, *down to earth* instelling van de meeste gabbers een buitenkant. Kaal zijn is 'gewoon handig'. Het zweet minder en je krijgt niet steeds haren in je gezicht. En de *Aussies* 'drogen gewoon het snelst op'. Even handig zijn de *Maxxies*. 'Die veren zo lekker dat je er de hele avond op kan dansen, zonder last van je voeten te krijgen' (Van den Eijnden, 1998).

Een nog niet genoemd onderdeel van het gabberuiterlijk is de *bomberjack*, met het wapen van de stad waar ze vandaan komen en soms met de Nederlandse vlag. Dit laatste, in combinatie met de aan skinheads verwante kale kop, heeft nogal wat stof doen opwaaien. Niet alleen door politie, docenten en jeugdhulpverleners, maar ook in de media is veel ophef gemaakt over de gevoeligheid van deze groep voor rechts-extremistisch gedachtegoed. Gabbers zouden niet zelden het decor vormen voor het brengen van de Hitlergroet, het dragen van *White Power*kleding en direct fysiek geweld tegenover allochtonen (Fros & Jongerden, 1996; Schoppen, 1996, 1997).

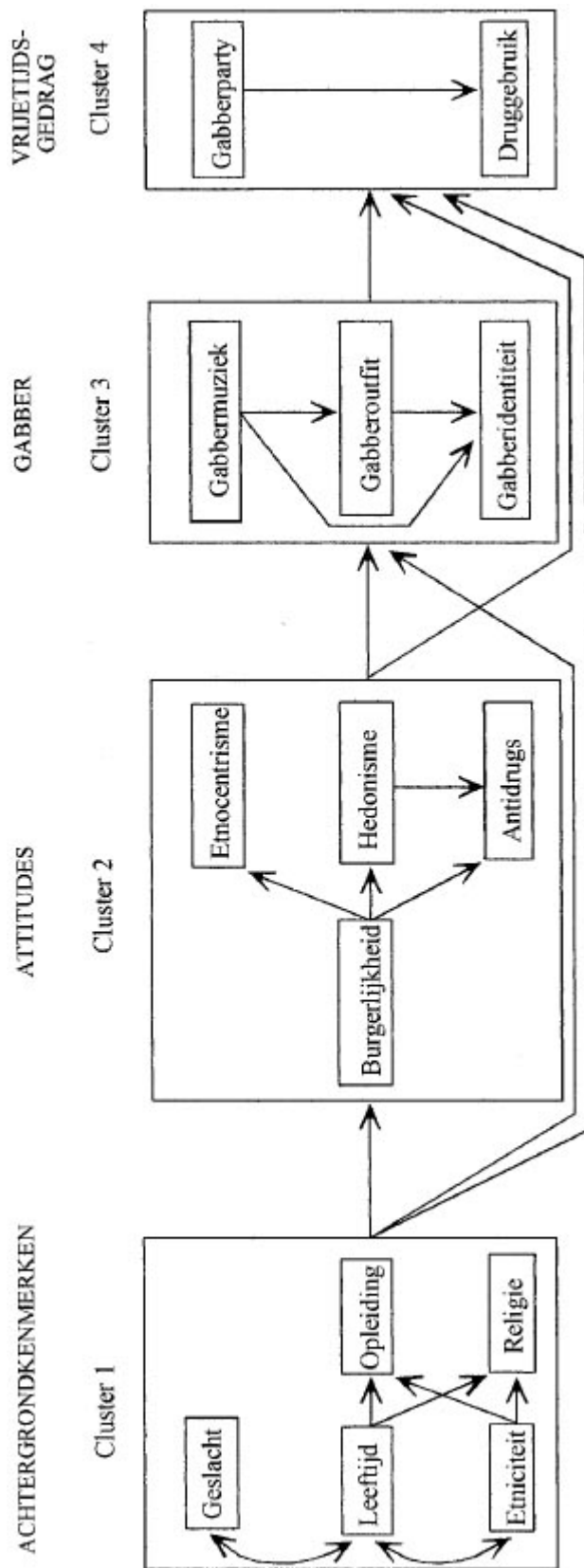
Toch wordt een dergelijk negatief beeld vanaf 1997 nog in minder dan tien procent van de artikelen

gepresenteerd (in 1995 was dat in drie van de vier artikelen het geval). De media schuiven steeds vaker personen naar voren, die het opnemen voor de gladkopjes. Dj's, zakenmensen of huismoeders poneren dat druggebruik een probleem van de hele jeugd is, dat de vol-is-vol-gedachte van gabbers zwaar wordt overtrokken en hun sociaal gevoel wordt miskend. Van binnen zijn gabbers juist lief, onzeker, aardig, sociaal - en bovenal heel gewoon, normaal en burgerlijk. Feesten willen ze allemaal, maar doordeweeks gaan ze gewoon weer naar school of hun werk. En later willen ze het liefst huisje-boompje-beestje (Verhagen, 1998).

Probleemstelling

Geheel in lijn met de *moral panics*-these van Cohen (1972) en Hall et al. (1978) hebben de media van meet af aan de verontrusting van het grote publiek over gabbers georkestreerd door ze af te schilderen als 'schaamteloze debielen, nietsnutten en agressieve lamzakken' (Algemeen Dagblad, 31-03-1991), en werden ze jarenlang geassocieerd met racisme en onverantwoordelijk druggebruik (Verhagen, 1998). Toch ontwikkelde de muziek van deze jeugdcultuur zich in 1997, als gezegd, tot de meest populaire muziekstroming in Nederland. Betekende deze trend nu dat de Nederlandse jeugd massaal aan het verloederen was? Of verbreedde de aanhang van gabber zich naar een 'vriendelijker' groep jongeren? Hoe verontrustend was de totale gang van zaken eigenlijk?

Naast journalistieke impressies (Van der Wal & Bleeker, 1997) werpen een tweetal onderzoeken naar de gabbercultuur uit 1995 en 1996 hierop een eerste licht. Schoppen (1997) sprak met enige tientallen gabbers die hij op ongeveer 35 houseparty's ontmoette. Hij stelt dat gabbers de afgelopen jaren veelvuldig betrokken zijn geraakt bij agressie tegen allochtonen. Tegelijkertijd benadrukt hij dat veel gabbers racisme verafschuwen en dat slechts een minderheid zich racistisch manifesteert. De precieze omvang van het probleem van etnische intolerantie blijft in zijn onderzoek echter onduidelijk. In een ander onderzoek (Van de Wijngaart et al., 1997) onder ruim achthonderd op feesten geworven gabbers wordt geconcludeerd dat er betrekkelijk weinig schadelijke effecten uitgaan van partybezoek en XTC-gebruik. Hoewel het merendeel gebruikt, doen de meesten dat hooguit één keer per maand. Beide onderzoeken beperken zich tot negatieve aspecten die geassocieerd worden met de gabbercultuur en tot die gabbers die party's bezoeken, zonder dat duidelijk wordt in hoeverre deze jongeren zich onderscheiden van hun leeftijdgenoten.

Figuur 1. Conceptueel model gabbercultuur

In het onderzoek dat wij naar deze jeugdcultuur hebben verricht staat de vraag naar de gabberidentiteit centraal: wat maakt gabbers speciaal en in hoeverre verschillen zij van hun 'normale' leeftijdgenoten? Steken gabbers wel zo negatief af bij andere jongeren? In het conceptuele model dat wij ter beantwoording van deze vraagstelling hebben ontwikkeld, onderscheiden we een viertal clusters van variabelen (figuur 1). De thema's die hierbij aan de orde komen, zoals hedonisme, druggebruik en racisme, zijn ontleend aan het door Verhagen (1998) onderzochte mediabeeld van gabbers en het genoemde onderzoek naar hen. Het model onderzoekt bij jongeren zelf de samenhang tussen gabbermuziek, gabberstijl en -identiteit en een aantal specifieke attitudes en gedragingen die aan hen worden toegeschreven.

Jeugdculturen kunnen een verschillend zwaartepunt hebben. Ze kunnen zich bijvoorbeeld primair manifesteren als politieke cultuur, waarbij de binnenkant - een alternatief wereldbeeld - domineert, of als muziekcultuur, waarbij de buitenkant - muziek en kledingstijl - het beeld bepalen (Janssen & Prins, 1991). Verwijzend naar de ontstaansgeschiedenis van de gabbercultuur stellen we dat het zwaartepunt van de gabberidentiteit bij de buitenkant ligt en - zoals in cluster 3 van figuur 1 is aangegeven - dat deze wortelt in de voorkeur voor gabbermuziek en dito outfit. De keuze voor gabber zal zich naar verwachting uitdrukken in het bezoeken van gabberparty's en (bijgevolg) in frequenter druggebruik (cluster 4).

Ook al ligt het zwaartepunt van de gabbercultuur bij de buitenkant, de uiterlijke verschijning kan iets zeggen over de innerlijke gemoedstoestand. Deze binnenkant is in cluster 2 uiteengelegd in vier attitudes die - als het mediabeeld van gabbers (Verhagen, 1998) gegrond is - relevant zijn voor de cultuur van gabbers. Als zoveel andere jeugdculturen (Clarke et al., 1976) zouden gabbers met hun provocerende uitstraling een vorm van verzet etaleren tegen de 'duffe' burgerlijke of ouderlijke levenswijze. Vergeleken met andere jongeren zouden ze een meer hedonistische levensinstelling hebben, toleranter staan tegenover drugs en intoleranter tegenover minderheden.

Het volledige conceptuele model bevat meer relaties dan die tussen de gabbercultuur en de andere variabelen. Zo zijn in cluster 2 van figuur 1 de verwachte onderlinge relaties tussen de attitudes gevisualiseerd. In het voetspoor van ander onderzoek (Vollebergh et al., 1995) voorspellen we dat burgerlijkheid gepaard gaat met ethnocentristische denkbeelden. Daarnaast verwachten we dat een 'rustige', burgerlijke levenshouding zich slecht verdraagt met een hedonistische levensinstelling en een negatieve opstelling tegenover druggebruik impliceert. Hedonistische jongeren zullen daarentegen juist positiever tegenover het nuttigen van drugs staan.

In cluster 1 zijn vijf achtergrondkenmerken opgenomen. We verwachten dat 'gabber' overeenkomstig berichtgevingen in de media vooral domineert onder jongens, laag opgeleiden en autochtonen (Verhagen, 1998; Van der Wal & Bleeker, 1997). Gelovige jongeren zullen waarschijnlijk minder warmlopen voor deze 'satanische muziek'. Uit een landelijk onderzoek in 1997 blijkt dat gabberhouse populairder is onder 12-14 jarigen dan onder 15-19 jarigen: 33% respectievelijk 24% van hen noemde *hardcore* (gabber) of *happy hardcore* als favoriete muziekstroming (Inter/View, 1997). We voorspellen dan ook dat deze jeugdcultuur meer aanhang heeft onder jongere dan onder oudere adolescenten. Wat betreft de onderlinge relaties binnen cluster 1 gaan we ervan uit dat autochtone en oudere adolescenten een hogere opleiding volgen (Hustinx, 1998) en dat de religieuze betrokkenheid hoger is onder allochtonen en jongere adolescenten.

Methode

Aan het onderzoek naar de jeugdcultuur van gabbers hebben begin 1998 1134 jongeren meegewerkt (54% jongens en 46% meisjes). De respondenten zijn gemiddeld 15,7 jaar (12-14 jaar: 34%; 15-17 jaar: 43%; 18-20 jaar: 19%; 21-28 jaar: 4%). Het betreft leerlingen van acht scholen in vier steden (vbo: 9%, mavo: 33%, mbo: 25%, havo/vwo: 27%, hbo: 6%), die tijdens een lesuur een vragenlijst hebben ingevuld met grotendeels vaste antwoordalternatieven. We hebben ons onderzoek gericht op scholieren en niet beperkt tot de (veelal wat oudere) bezoekers van party's, omdat we vermoedden dat 'gabber' meer is dan een uitgaanscultuur en omdat gabbermuziek met name onder jongeren in de vroege adolescentiefase grote populariteit geniet (er zaten nog wel wat 'oudere jongeren' in de banken die aan het onderzoek meededen). Langs deze weg kunnen gabbers ook goed worden vergeleken met andere leeftijdgenoten.

De hierboven genoemde vier clusters van variabelen zijn relevant voor de analyse van het conceptuele model.

1. Achtergrondkenmerken

Hiervoor zijn vijf variabelen van belang: geslacht, leeftijd, opleidingsniveau (oplopend van 1 = vbo, tot 5 = hbo), etniciteit (0 = autochtoon [84%], 1 = allochtoon [16%]; men wordt als allochtoon beschouwd als tenminste een van beide ouders niet in Nederland is geboren en men zelf evenmin, of als men zelf hier is geboren en beide ouders elders), en 'praktiserend gelovig' (nee = 68%, ja = 32%). De onderzochte jongens blijken gemiddeld ouder te zijn dan de meisjes, evenals de allochtone vergeleken met de autochtone jongeren.

2. Attitudes

Het betreft vier schalen (gebaseerd op uitspraken met antwoordmogelijkheden variërend van 1 = helemaal niet mee eens, tot 5 = helemaal mee eens; voor ontbrekende scores en antwoord 6 [nooit over nagedacht] is het groepsgemiddelde als score gehanteerd; het percentage ontbrekende scores is gemiddeld 1,3% per uitspraak, dat voor 'nooit over nagedacht' ligt op 3,6%).

A. Burgerlijkheid. Deze schaal meet de mate waarin de jongeren een rustig en burgerlijk leven willen leiden, of een leven zoals hun ouders (drie uitspraken; Cronbachs $\alpha = .70$). Voorbeelden van schaalitems: 'Ik wil een rustig en burgerlijk leven leiden, zoals iedereen'; 'Zoals mijn ouders leven, zo wil ik ook leven'. Gemiddelde instemming schaalitems: $M = 3,1$; laag (scores 1-2.3) = 27%, midden (scores 2.4-3.6) = 49%, hoog (scores 3.7-5) = 24%. (Bij de analyse van het conceptuele model is de vijfdeling van de schaal gehandhaafd.)

B. Hedonisme. De schaal tematiseert de mate waarin van het leven genieten centraal staat (vier uitspraken; Cronbachs $\alpha = .75$). Voorbeelden: 'Van het leven genieten; daar draait alles om'; 'Uitgaan en feesten staan in mijn leven centraal'. Gemiddelde instemming schaalitems: $M = 3,5$; laag (scores 1-2.3) = 8%, midden (scores 2.4-3.6) = 50%, hoog (scores 3.7-5) = 42%.

C. Etnocentrisme. De schaal indiceert de intolerante en negatieve houding tegenover 'outgroups',

met name 'buitenlanders' (vier uitspraken; Cronbachs $\alpha = .82$). Voorbeelden: 'Werkloze Turken zou men zonder meer terug naar hun land moeten sturen'; 'Asielzoekers zouden bij de grens teruggestuurd moeten worden; in ons land zijn al meer dan genoeg vreemdelingen'. Gemiddelde instemming schaalitems: $M = 2,7$; laag (scores 1-2.3) = 38%, midden (scores 2.4-3.6) = 43%, hoog (scores 3.7-5) = 19%.

D. Antidrugs. De schaal meet de mate waarin men negatief staat tegenover druggebruik (zes uitspraken; Cronbachs $\alpha = .79$). Voorbeelden: 'Drugs maken meer kapot, dan je lief is'; 'Alle drugs zijn gevaarlijk'. Gemiddelde instemming schaalitems: $M = 3,6$; laag (scores 1-2.3) = 9%, midden (scores 2.4-3.6) = 45%, hoog (scores 3.7-5) = 46%.

3. Gabber

De betrokkenheid bij de gabbercultuur is gemeten aan de hand van twee variabelen en een schaal. Men kon ten eerste in een open vraag aangeven welke muziekstijl het meeste aanspreekt (gescoord als 1 = gabbermuziek, 0 = andere muziekvoorkeuren), en ten tweede welke jeugdstijl het meeste aanspreekt (gescoord als 1 = gabber, 0 = andere jeugdstijlen). Ten derde is de schaal 'gabberoutfit' ontwikkeld, bestaande uit vijf items (Cronbachs $\alpha = .80$). Gevraagd is of men wel eens Nike Air Max, een Australian trainingsbroek, Australian trainingsjack en bomberjack heeft gedragen en een gabberkapsel (kale kop, blockhead) heeft gehad (1 = nooit, 2 = soms, 3 = vaak). Van de onderzochte jongeren blijkt 13% een uitgesproken voorkeur te hebben voor gabbermuziek en eveneens 13% voor de jeugdstijl gabber. Slechts 2 à 3% van de jongeren heeft zich alle kenmerken van de gabberoutfit aangemeten.

4. Vrijtijdsgedrag

Gevraagd is of men wel eens naar een gabberparty is geweest (0 = nooit, 1 = ja) en of men wel eens drugs heeft gebruikt (0 = nooit, 1 = ja). Naar een gabberparty is 15% van de jongeren ooit geweest, terwijl 26% wel eens drugs heeft genomen.

Resultaten

Met behulp van LISREL 8 (Jöreskog & Sörbom, 1993) is de samenhang onderzocht tussen de 14 variabelen van het conceptuele model (figuur 1). Dit model voor de verbanden binnen en tussen de vier onderscheiden clusters van variabelen bleek aanvankelijk niet passend te zijn. Het was echter mogelijk om het model te verbeteren door in cluster 2 een niet voorspeld verband op te nemen, dat loopt van hedonisme naar ethocentrisme. Het aldus gewijzigde model blijkt goed passend te zijn ($.2 = 28.45$, $df = 34$, $p = 0.74$; RMSEA = 0.0; gestandaardiseerde RMR = 0.015; GFI = 1.00; de analyse is gebaseerd op de covariantiematrix van de betreffende variabelen). We presenteren de resultaten van 1134 respondenten stapsgewijs (tabel 1). Eerst behandelen we de onderlinge (directe en indirecte) effecten van de variabelen binnen cluster 1 (achtergrondkenmerken) en binnen cluster 2 (attitudes), en de invloeden van 1 op 2. Vervolgens doen we hetzelfde voor de onderlinge effecten binnen cluster 3 (gabber) en voor de invloeden van 1 en 2 op 3. Tenslotte beschrijven we de onderlinge effecten binnen cluster 4 (vrijtijdsgedrag) en de invloeden van de eerste drie clusters hierop.

Zoals aangegeven in tabel 1 is in cluster 1 (achtergrondkenmerken) leeftijd van invloed op het opleidingsniveau (naarmate men ouder is, volgt men een hogere opleiding) en religie (oudere respondenten zijn minder praktiserend gelovig dan jongere). Allochtone jongeren zijn meer gelovig en volgen een lagere opleiding dan autochtone jongeren.

Tabiel 1. Padanalyse gabbercultuur

	Cluster 1 Achtergrond- kenmerken				Cluster 2 Attitudes				Cluster 3 Gabber				Cluster 4 Vrijtijdsgedrag									
	D	D	T	T	D	D	T	T	D	D	T	T	D	D	T	T						
<i>Achtergrond</i>																						
Geslacht	-0.09	n.s.	n.s.	-0.10	-0.10	n.s.	n.s.	0.10	0.06	-0.26	-0.26	-0.20	-0.20	-0.05	-0.17	n.s.	-0.14	n.s.	-0.10	n.s.	-0.05	
Etniciteit	0.12	-0.17	0.22	0.17	0.23	-0.08	-0.07	0.06	0.15	-0.25	-0.22	-0.10	-0.11	0.15	0.06	-0.08	-0.12	n.s.	n.s.	-0.07	-0.13	
Leeftijd	-	0.46	-0.18	-0.13	-0.22	0.09	n.s.	-0.23	-0.31	0.12	0.05	-0.10	-0.09	n.s.	-0.05	-0.05	-0.10	0.11	0.11	0.23	0.33	
Opleiding	-	-	n.s.	-0.13	-0.13	-0.24	-0.22	n.s.	n.s.	-0.11	-0.16	-0.07	-0.09	-0.18	-0.25	n.s.	-0.10	n.s.	-0.09	-0.10	-0.12	
Religie	-	-	-	0.16	0.16	n.s.	n.s.	n.s.	0.06	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	-0.10	-0.11	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	-0.06	
<i>Attitudes</i>																						
Burgerlijkheid	-	-	-	-	-	-0.14	-0.14	0.36	0.38	0.08	0.06	n.s.	-0.07	n.s.	-0.08	n.s.	-0.05	n.s.	-0.08	-0.09	-0.27	
Hedonisme	-	-	-	-	-	-	-	-0.15	-0.15	0.20	0.20	0.09	0.11	0.08	0.17	n.s.	0.09	n.s.	0.09	n.s.	0.09	
Antidrugs	-	-	-	-	-	-	-	-	-	n.s.	n.s.	-0.14	-0.14	0.14	-0.19	n.s.	-0.12	-0.11	-0.19	-0.44	-0.48	
Ethocentrisme	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	n.s.	n.s.	0.12	0.12	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	
<i>Gabber</i>																						
Gabbermuziek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.40	0.40	0.49	0.59	0.17	0.33	n.s.	0.07	
Gabberoutfit	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.25	0.25	0.27	0.29	0.13	0.15	
Gabberidentiteit	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.08	0.08	n.s.	n.s.	
<i>Vrijtijdsgedrag</i>																						
Gabberparty	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.06	0.06
R ²	-	0.22	0.07	0.13	-	-	-	0.26	-	0.18	-	0.10	-	0.31	-	0.43	-	0.23	-	-	0.40	0.40

Noot 1. Gestandaardiseerde β coëfficiënten. D = direct effect. T = totale (directe en indirecte) effecten. Indirecte effecten: T.D. N.s.: niet significante directe effecten; alleen de coëfficiënten van de significante directe effecten worden vermeld (t -waarde $> |1.96|$, $p < .05$) en de significante totale effecten resp. $\beta \geq |0.05|$. Symbool '-': in het padmodel buitengesloten invloeden. De coëfficiënten van leeftijd met geslacht en etniciteit betreffen correlaties.

Kijken we naar de onderlinge samenhang van de attitudes (cluster 2), dan blijkt dat burgerlijkheid, zoals verwacht, ten eerste - en dat vooral - een negatieve houding tegenover drugs impliceert. Ten

tweede brengt een burgerlijke houding een minder hedonistische levensinstelling met zich mee. Ten derde bestaat er een positief, zij het zwak verband tussen burgerlijkheid en ethnocentrisme. Daarnaast blijkt dat naarmate de jongeren een meer hedonistische levensinstelling hebben, ze positiever staan tegenover drugs en negatiever tegenover 'outgroups'. Aan het hedonisme van de jongeren blijkt dus een minder onschuldige kant te kleven: wie het leven als één groot feest onder gelijkgestemden ziet, duldt daarbij geen buitenstaanders. De vijf achtergrondkenmerken van cluster 1 zijn alle van invloed op burgerlijkheid: jongens zijn burgerlijker dan meisjes, evenals jongere en lager opgeleide vergeleken met oudere en hoger opgeleide respondenten. Ook allochtone en gelovige jongeren onderschrijven de burgerlijke levenswijze meer. Een hedonistische levensinstelling komt vooral voor onder laag opgeleide jongeren en onder autochtonen. De directe samenhang tussen leeftijd en hedonisme (hoe ouder, hoe hedonistischer) wordt tenietgedaan door het effect van opleiding (hoe ouder, hoe hoger opgeleid en hoe hoger opgeleid, hoe minder hedonistisch). Vooral jongere respondenten zijn gekant tegen drugs; daarnaast zijn meisjes, allochtonen en gelovige jongeren meer antidrugs. Ethnocentristische opvattingen blijken tenslotte meer gemeengoed onder jongens, laag opgeleiden en autochtonen. De positieve samenhang tussen leeftijd en ethnocentrisme wordt afgezwakt door het effect van opleiding (naarmate men ouder is, is men hoger opgeleid en daardoor minder ethnocentristisch).

Het onderschrijven van de gabberidentiteit wortelt primair in de voorkeur voor gabbermuziek en secundair in de bijbehorende kledingstijl (cluster 3). Het aanmeten van een gabberoutfit gaat op zijn beurt eveneens terug op deze muzikale preferentie. Het is de buitenkant van muziek, kleding en uiterlijkheid die hoofdzakelijk de gabberidentiteit markeert. Het domein van onderzochte opvattingen (de binnenkant van cluster 2) blijkt geen direct effect te hebben op de gabberidentiteit. Er zijn wel indirecte, maar zwakkere invloeden, bijvoorbeeld van de houding tegenover drugs en hedonisme (wie minder bezwaren heeft tegen drugs en een hedonistische levensinstelling heeft, prefereert de gabbermuziek en -outfit meer en wie deze preferenties heeft, voelt zich meer gabber), en burgerlijkheid (naarmate men burgerlijker is, is men meer antidrugs en voelt men vooral daarom minder voor alles wat met gabbers te maken heeft).

Het 'gabbergevoel' - en ook de gabbermuziek - blijkt meer te leven onder jongere en autochtone dan onder oudere en allochtone respondenten. Ook geslacht en opleidingsniveau zijn via de buitenkant van muziek- en kledingvoorkeur van invloed op de gabberidentiteit (onder jongens en lager opgeleiden zijn gabbermuziek en dito outfit meer populair en bijgevolg ook het gabber-zijn). De verbanden tussen gabberidentiteit en de genoemde achtergrondkenmerken zijn echter niet uitgesproken sterk. De onverwacht positieve relatie tussen gabberoutfit en allochtoon-zijn komt doordat allochtone jongeren meer Nike Air Max dragen - schoenen die op zich beschouwd niet specifiek zijn voor deze kledingstijl. De gabberoutfit blijkt tenslotte meer populair onder niet-religieuze en ethnocentristische jongeren; langs deze weg zijn religie en ethnocentrisme van invloed op de gabberidentiteit, zij het in zeer beperkte mate.

Het bezoeken van gabberparty's en druggebruik (cluster 4) gaan weliswaar samen, maar het verband is niet sterk. Druggebruik blijkt niet kenmerkend te zijn voor gabber-zijn, hoewel het wel typerend is voor jongeren met een gabberoutfit en 'via hen' gerelateerd is aan de voorkeur voor gabbermuziek. Wie drugs minder gevaren toedicht, gebruikt duidelijk meer. Dat geldt met name voor hedonistisch ingestelde jongeren. Burgerlijke jongeren gebruiken daarentegen minder drugs, vooral omdat ze het

riskant vinden. De gebruikers zijn met name te vinden onder de oudere respondenten; ook de lager opgeleiden en autochtonen gebruiken meer (de invloeden van geslacht en religie zijn verwaarloosbaar klein).

Het bezoeken van gabberparty's gebeurt duidelijk meer door jongeren met een gabberoutfit en jongeren die gabbermuziek als favoriete muziek hebben; het verband met de gabberidentiteit is evenwel veel minder uitgesproken. Gabberparty's worden meer bezocht door jongeren die tolerant staan tegenover drugs. De invloed van andere opvattingen op het bezoeken van gabberparty's is bescheiden en verloopt indirect (burgerlijkheid vooral via de antidrugs-houding, hedonisme vooral via de gabberoutfit). Naarmate de jongeren ouder zijn, hebben ze vaker een gabberparty bezocht. De invloed van geslacht en opleiding op dit bezoek verloopt indirect (jongens en lager opgeleiden hebben zo'n party meer bezocht, omdat ze meer van gabbermuziek houden en meer een gabberoutfit prefereren).

Conclusie

Gezien de al jaren bestaande negatieve stereotyperingen van de gabbercultuur stond in dit onderzoek de vraag centraal in hoeverre gabbers verschillen van hun 'normale' leeftijdgenoten. Het antwoord is 'slechts een beetje'. Gabbers zijn anders dan andere jongeren, maar minder speciaal dan hen wordt toegeschreven. De verschillen zijn het duidelijkst merkbaar op het gebied van muziek- en kledingsmaak en minder op dat van opvattingen over burgerlijkheid, buitenlanders, feestvieren en drugs.

Eerder onderzoek wees al uit dat gabbers die party's bezoeken wat betreft XTCen speedgebruik niet onderdoen voor bijvoorbeeld *mellowhousers* (Van de Wijngaart et al., 1997). Evenzo zou de meerderheid van de gabbers geen racistische neigingen tentoonspreiden, hoewel een kleine groep zich er wel mee verbonden voelt (Schoppen, 1996, 1997). Het hier gepresenteerde onderzoek onder ruim 1100 leerlingen van verschillende schooltypes sluit hierbij aan. De gabberidentiteit blijkt slechts marginaal gemarkeerd te worden door de houding tegenover buitenlanders en is niet van invloed op het druggebruik. Racisme en druggebruik kenmerken noch het gabbergevoel noch de voorkeur voor gabbermuziek (hét kenmerk van de gabberidentiteit), die beide begin 1998 onder 13% van de onderzochte jongeren favoriet waren. Racisme en druggebruik blijken echter wel verbonden met de 'provocerende' gabberoutfit, die ten tijde van het onderzoek slechts 2 à 3% van de jongeren zich volledig had aangemeten. Deze laatste vormen wellicht de 'harde kern' van de gabbercultuur die de media en de publieke opinie altijd het meest heeft beroerd.

De onverwacht zwakke verbanden die we in het gepresenteerde conceptuele model vonden tussen 'gabber' en de onderzochte achtergrondkenmerken, attitudes en vrijetijdsgedrag zijn wellicht te verklaren uit de verandering die deze jeugdcultuur medio 1997 onderging, toen de gabbermuziek zich ontwikkelde tot de favoriete muziek onder adolescenten. Met name enkele *happy hardcore* nummers met tekstflarden van bestaande kinderliedjes waren hier debet aan. Ontdaan van haar scherpste kantjes werd deze jeugdcultuur in korte tijd een massaal en veel diffuser fenomeen, dat zelfs onder kleine kinderen ingang vond. Gabber verwaterde tot nep-gabber, ook wel 'zwabber' genoemd (Verhagen, 1998). Op het hoogtepunt van haar populariteit kantelde ook het beeld van gabbers in de media. Zo kopte het Utrechts Nieuwsblad (8-11-1997): 'hakkûh & strakstaan is zwaar

oké: gabbers burgerlijk en behulpzaam'. Wat niemand eerder voor mogelijk hield, gebeurde: de gabbercultuur ging aan haar succes ten onder en werd - ook door ouders - 'doodgeknuffeld'.

Literatuur

Bogt, T. ter (1997). One Two Three Four... Popmuziek, jeugdcultuur en stijl. Utrecht: Uitgeverij LEMMA bv.

Clarke, J., Hall, S., Jefferson, T. & Roberts, B. (1976). Subcultures, cultures and class: a theoretical overview. In S. Hall & T. Jefferson (Eds.), Resistance through rituals (pp. 9-75). Londen: Routledge.

Cohen, S. (1972). Folk-devils and moral panics. The creation of the Mods and Rockers. Worcester: Billing & Sons.

Cosgrove, S. (1998). Detroit Techno. Uit het boekje van de CD: Techno! The New Dance sound of Detroit. 10 records: DIXCD75.

Eijnden, M. van den (1998). 'Kort' op 200 bpm. Een etnografische studie naar de levensstijl van een groep gabbers in Utrecht. (doctoraalscriptie Jeugd, gezin en levensoop) Utrecht: Universiteit Utrecht.

Fros, I.E.A. & Jongerden, J.G. (1996). Gabbers: jeugdbende of jeugdtrend? Een onderzoek naar het fenomeen 'gabber' in relatie tot jeugdcriminaliteit, in de regio Amsterdam-Amstelland. (intern rapport) Amsterdam: Politie Amsterdam-Amstelland.

Hall, S., Critcher, C., Jefferson, T., Clarke, J., & Roberts, B. (1978). Policing the crisis. Mugging, the state, and law and order. Londen/Basingstoke: the Macmillan press ltd.

Hustinx, P. (1998). Milieu, sekse, etniciteit en schoolloopbanen. Een onderzoek onder Nederlandse jongeren in het begin van de jaren negentig. (diss.) Utrecht: Universiteit Utrecht.

Inter/View (1997). Generatie op afstand. Jongeren 97. Amsterdam: Inter/View.

Janssen, J. & Prins, M. (1991). Jeugdsubculturen binnenstebuiten. Jeugd en samenleving, 21, 194-212.

Jörkeskog, K. & Sörbom, D. (1993). LISREL 8: Structural Equation Modeling with the SIMPLIS Command Language. Chicago: Scientific Software International, Inc.

Schoppen, H. (1996). Gabberhouse en racistische agressie. Justitiële verkenningen, 22, 26-37.

Schoppen, H. (1997). Het zijn onze feesten. Jeugdculturen en geweld tegen allochtonen in Nederland. Utrecht: Willem Pompe Instituut voor Strafrechtwetenschappen.

Vercaigne, C. (1996). Megadancings en housemuziek. Leuven: Davidsfonds.

Verhagen, S. (1998). To be or to wannabe. Over gabbers, jeugdculturen en de media. (doctoraalscriptie Algemene Sociale Wetenschappen) Utrecht: Universiteit Utrecht.

Vollebergh, W., Raaijmakers, Q. & Meeus, W. (1995). Traditionele opvattingen en rechtsextremisme. Trends bij jongeren en volwassenen tussen 1970 en 1994. Jeugd en samenleving, 25, 3-21.

Wal, H. van der & Bleeker, M. (1997). Hakkûh & strakstaan. Het Gabbergevoel. Amsterdam: Prometheus.

Wijngaart, G. van de, Braam, R., Bruin, D. de, Fris, M., Maalste, N. & Verbraeck, H. (1997). Gebruik van XTC(-achtige) in het uitgaansleven: een sociaal-epidemiologisch onderzoek. Utrecht: Universiteit Utrecht, Centrum voor Verslavingsonderzoek.

© Pedagogiek, jaargang 20 nr. 2, juni 2000, ISSN 1567-7109